

پناهگاهی حرکت می‌کند که از پشت مورد اصابت رگبار گلوله قرار گرفته و به شهادت می‌رسد. آقا مهدی، در ۲۷ آبان ماه ۱۳۶۳ به آرزوی خود رسید و فردای آن روز وقتی صاعقه وحشت‌زای خبر پرکشیدن او را به بچه‌های لشکر عشق دادند، همه شانه‌های ستبرشان لرزید و باران در باران چشم‌های بهاری آنان را خیس از اشک کرد.

▣ خطبه‌های زینب‌گونه مادر شهید

همه کسانی که روز تشییع پیکر پاک این دو برادر قهرمان را به یاد دارند، می‌دانند که سخنان این مادر در آن روز، چه شوری آفرید و چه غوغایی به پا کرد و این حماسه‌آفرینی، حکایت همه مادران و زنان سرزمین خون‌ریز ماست که نام و یاد راهی که زینب برگزید همیشه فراروی خود قرار داده‌اند. «... شما را قسم به خون همه شهیدان و این دو جگرگوشه من، استقامت داشته باشید و در همه مراحل و سختی‌ها، ایستادگی کنید و راه این شهیدان را ادامه بدهید. نگذارید خونشان هدر رود. این رهبر بزرگ و نستوه را تنها نگذارید، این تکیه کلام مهدی بود.

... ای لشکر علی بن ابیطالب (علیه السلام) هر کجا هستید، پیام مادر مهدی را بشنوید "فلاخوف علیهم و لا هم یحزنون" خوف شما را نگیرد. هرگز محزون نشوید حرکت کنید؛ حرکتی حسینی، حماسه‌سرای کنید، هدف مقدس را دنبال کنید از حرکت باز نایستید، مهدی و آقای او مهدی صاحب‌الزمان (عج) را خشنود سازید. می‌دانید که او همیشه به رزم و جهاد دعوت می‌کرد. انقلابمان را تنها نگذارید و آن را ادامه دهید.

من آرزو می‌کنم، کاش به تعداد رگ‌های بدنم پسر داشتم و در راه اسلام می‌دادم و با خون آن‌ها درخت اسلام را آبیاری می‌کردم. السلام علیک یا ابا عبدالله».

جملات شهید زین‌الدین که با شهیدان پیش از خود پیمان بست، همیشه در گوش رزمندگان باقی ماند که می‌گفت:

«هرگز مفقودین و شهدایمان را فراموش نخواهیم کرد. خاطره عزیزان ما هرگز از یاد شما نخواهد رفت چون ما در صحنه‌های پیکار با هم بودیم و هیچ وقت نمی‌توانیم قلباً همدیگر را فراموش کنیم. یاد آنهاست که به ما همت، غیرت و جوانمردی می‌دهد که بتوانیم بیش‌تر از پیش بجنگیم.» و چه پرشکوه و جاودانه، آنان نیز به این پیمان با فرمانده شهید خود وفادار ماندند.

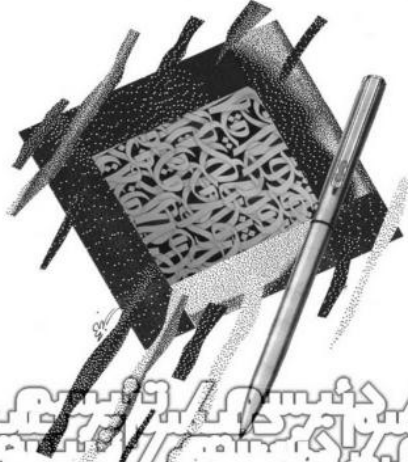
▣ کلام آخر

آری، اگر همه چیز در این عالم خاکی خلاصه می‌شد و بس، شاید حتی اثری از این شهید عزیز بر سنگ هم باقی نمانده بود؛ اما حقیقت دیگری نیز وجود دارد، حقیقتی که آیه مبارکه «ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا» آن را جاودانه کرده است.

آری زین‌الدین‌ها راه خدا را زنده و جاوید نگه داشته‌اند و یاد آن‌ها را پاینده و ماندگار. پس بیایید به همچون سرداران و فاتحان قله‌های معنویت اقتدا کنیم تا در عالم محشر شرمندۀ آنها نشویم.

منابع

۱. کتاب سردار عشق
۲. ویژه‌نامه ضرب عشق

واژه‌شناسی

محمد فولادی

۱۹. جامعه مدنی، جامعه دینی

جامعه مدنی فرایندی است که در جوامع غربی به وقوع پیوسته و جامعه‌ای با اصول و بنیان‌های خاص خود و دارای معنا و مفهوم و قالب حکومتی خاص است. اما در معنایی عام، بدون تردید، هر جامعه دینی، جامعه‌ای مدنی است. بنابراین، اگر جامعه مدنی را به مفهوم عام آن در نظر بگیریم و آن را به هر جامعه متمدن؛ قانون‌مدار و قانون‌گرا؛ دارای فرهنگ، آداب، رسوم، هنجارها، ارزش‌های خاص خود و جامعه‌ای مردم‌سالار، که در آن امکان مشارکت آزادانه شهروندان در تعیین سرنوشت و نحوه اداره امور و شؤونات زندگی اجتماعی خویش و نیز امکان تشکیل انجمن‌ها، احزاب و تشکلهای سیاسی، صنفی، شغلی و فعالیت آزادانه و ضابطه‌مند آن در عرصه فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی وجود دارد، تعریف کنیم، البته جامعه دینی هیچ تعارضی با جامعه مدنی، به این معنا نخواهد داشت؛ زیرا جامعه دینی جامعه‌ای است دارای فرهنگ، آداب، رسوم، ارزش‌ها، هنجارها و... و به طور کلی، جامعه‌ای قانون‌مدار و قانون‌گرا که در آن گروه‌ها، احزاب، انجمن‌ها و در مجموع، تشکلهای سیاسی در چارچوب قانون، آزادانه فعالیت می‌کنند. بنابراین، آنچه محل نزاع است جامعه مدنی به اصطلاح خاص است.

جان لاک، جزو اولین کسانی است که جامعه مدنی را طرح نمود. وی جامعه مدنی را در مقابل جوامع طبیعی یا اجتماع طبیعی نوع بشر تعریف می‌کرد و معتقد بود که ویژگی اساسی جامعه مدنی

استقرار حکومت مدنی با رضایت افراد است.^(۱) به نظر سیسرون، جامعه مدنی دولت شهری است که بر مبنای چارچوبی از قوانین، نظم یافته و پیوند آن با جامعه مدنی به کمک قانون است.^(۲) در مقابل، برخی نیز جامعه مدنی را مقابل جامعه بدوی قرار داده و معتقدند که جامعه بدوی، جامعه‌ای است بدون حکومت و بدون قانون، در آن تفکیک قوا صورت نپذیرفته و هر کسی خود را مجاز می‌داند که دیگری را مطابق معیارهای خود ساخته، محکوم و مجازات کند.^(۳)

و سرانجام این که «جامعه مدنی حوزه‌ای از فعالیت‌های انسانی آزاد و دارای انتخاب است که انتخابشان را در چارچوب قانون و قواعد کلی انجام می‌دهند و این انتخاب، مستقل از اراده و تعمیم قدرت سیاسی حاکم است.»^(۴)

حاصل آن که، در یک جمع‌بندی می‌توان گفت که جان لاک فضایل جامعه مدنی را در بُعد حقوق فطری و حقوق طبیعی جست و جو می‌کرد و بر لزوم رعایت حریم شخصی افراد از سوی دولت و احترام همه جانبه به مالکیت خصوصی و آزادی‌های فردی تأکید می‌ورزید. در قرائت جدید از جامعه مدنی بر جدایی قلمرو جامعه از سلطه دولت تأکید گردیده و بر تکرگرای و مشارکت گروه‌ها، اقشار و سازمان‌های گوناگون در قدرت پافشاری شده است.^(۵) با این حال، نمی‌توان مفهوم جامع و واحدی از جامعه مدنی در اندیشه متفکران غربی ارائه نمود.

بررسی و ارزیابی

الف - ادله موافقین جامعه مدنی دینی

به نظر می‌رسد، کسانی که به امکان تحقق جامعه مدنی دینی رأی می‌دهند، عمدتاً همان مفهوم عام جامعه مدنی را مدنظر دارند و جامعه مدنی را بسان ابزار، قالب یا لباسی تلقی می‌کنند که به تن یک جامعه دینی نیز برازنده است، همان‌گونه که می‌تواند بر تن جامعه سکولار و لاییک نیز برازنده باشد. بر این اساس، جامعه مدنی ابزار و قالبی است که می‌توان بر اساس آن، جامعه دینی را به نحو آتم و اکمل پیاده نمود. ویژگی‌هایی چون مصلحت عمومی، قرارداد اجتماعی، حاکمیت قانون، حقوق و آزادی‌های مدنی، مسئولیت‌های اجتماعی، افکار عمومی، حقوق بشر، احترام به قانون و حقوق اقلیت‌ها، گروه‌های سیاسی، اجتماعی و شغلی از جمله ویژگی‌های جامعه مدنی است که عیناً با حفظ اصول و ارزش‌های جامعه دینی نیز می‌توان با اصلاح و بازسازی مجدد، آن‌ها را در جامعه دینی پیاده نمود.

ب - ادله مخالفین جامعه مدنی دینی

در مقابل، گروهی معتقدند که جامعه مدنی فرایندی خاص، دارای ویژگی‌ها، الگوها و شاخص‌های خاص خود است که تحقق آن‌ها در جامعه دینی ممکن نیست؛ زیرا جامعه مدنی جامعه‌ای است که در آن حق و ارزش، نسبی است و رأی مردم ایجاد حق و ارزش می‌کند و این حق و ارزش از بطن آرای اکثریت مردم به دست می‌آید، در حالی که در جامعه دینی اولاً، ارزش و حق مطلق وجود دارد و خداوند تمام حقیقت و مجسمه همه ارزش‌هاست. ثانیاً، رأی مردم نه ایجاد حق می‌کند و نه حق از بطن آرای اکثریت به دست می‌آید و چه بسا حق با اقلیت جامعه باشد. بر همین اساس، مبنای مشروعیت نظام سیاسی

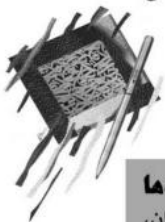
نیز در جامعه مدنی به رأی مردم است، در حالی که در جامعه دینی، مشروعیت، منشأ الهی دارد.

در یک جامعه مدنی، آزادی منهای خدا و دین به خواست و پذیرش مردم است، در حالی که در جامعه دینی، آزادی منشأ دینی دارد. منشأ آزادی در جامعه مدنی خواست‌های مادی و تمایلات شهوانی افراد است، ولی در جامعه دینی آزادی یعنی: آزادی از عبودیت غیر خدا. بر همین اساس، چون در جامعه مدنی حقیقت و ارزش‌ها نسبی‌اند، آزادی نامحدود است و می‌توان به بهانه آزادی ارزش‌ها را محدود نمود، در حالی که در جامعه دینی، ارزش‌های مطلق و مسلمی وجود دارد. خلاصه آن که، در جامعه مدنی، آزادی با تکلیف و محدودیت شهروندان مغایر است، در حالی که در جامعه دینی آزادی تکلیف مدار است.

از سوی دیگر، در جوامع مدنی و سکولار، انسان محور، ملاک و معیار تشخیص همه چیز است. در حالی که، در جامعه دینی خدا محور همه چیز است. مبنای ارزش‌ها و ملاک تشخیص خیر و شر نیز خداوند متعال است.

عقل محوری از دیگر چالش‌های جامعه دینی و جامعه مدنی است. در اندیشه دینی، برخلاف اندیشه سکولار، ملاک صحت و سقم و اعتبار پدیده‌ها صرفاً عقل یا علم نیست و عقل نه تنها در تضاد و تعارض با دین نمی‌باشد، بلکه دارای جایگاه رفیعی در دین است و به عنوان یکی از منابع و ابزارهای شناخت و استنباط حکم شرعی محسوب می‌شود. بنابراین، محوریت عقل در جامعه مدنی و تعارض آن با ارزش‌های دینی و اجتماعی هرگز با ارزش‌های حاکم بر جامعه دینی سازش ندارد. تأکید افراطی این جوامع بر محوریت علم و کفایت یافته‌های علمی از یک سو، و منحصر کردن علم در تجربه از سوی دیگر و این که علم تجربی بشری برای پُر کردن خلأ معنوی بشریت کافی می‌باشد، سرابی بیش نیست. علاوه بر این، در اندیشه دینی، علم نه تنها محوریت ندارد، بلکه ابزار دیگری برای شناخت است و علم، منحصر به علم تجربی نیست. وحی، شهود و عقل نیز از جمله مهم‌ترین ابزارهای شناخت و استنباط احکام دینی است.

بنابراین، سازش و سازگاری جامعه دینی با جامعه مدنی هرگز امکان‌پذیر نیست و نمی‌توان جامعه دینی را در قالب جامعه مدنی بازسازی کرد مگر این که از اصول اولیه یکی دست برداشت.^(۶)

پی‌نوشت‌ها

- ۱- موسی غنی‌نژاد، جامعه مدنی، آزادی، اقتصاد و سیاست، تهران، سازمان انتشارات وزارت ارشاد، ۱۳۷۷، ص ۲۰
- ۲- ر.ک. به: «گفتگویی درباره جامعه دینی» اطلاعات سیاسی - اقتصادی، ش. ۱۱۷ - ۱۱۸، رامین جانبگلو، مدرنیته و دموکراسی و روشنفکران، تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۷، ص ۱۵ - ۱۴
- ۳- عبدالکریم سروش، «برخی نظرات پیرامون جامعه مدنی، دموکراسی، نخبگان، منافع ملی» ایران فردا، ش. ۳۹ ص ۱۶
- ۴- جمعی از نویسندگان، جامعه مدنی، ایران امروز، تهران، نقش و نگار، ۱۳۷۷، ص ۱۴۴
- ۵- احمد واعظی، جامعه دینی، جامعه مدنی، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۷۷، ص ۳۷
- ۶- برای اطلاع بیشتر در این زمینه، مراجعه کنید به: مجله معرفت، شماره ۲۸، جامعه مدنی، جامعه دینی؛ موانع، چالش‌ها، محمد فولادی

